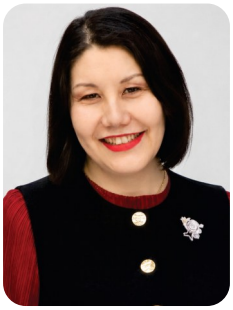
ҰЛЫБРИТАНИЯ МЕН ҚР-ДАҒЫ СОТ САРАПТАМАСЫНЫҢ ҚЫСҚАША САЛЫСТЫРМАЛЫ ТАЛДАУЫ. ҰЛЫБРИТАНИЯ ЖӘНЕ ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНЫҢ СОТ-САРАПТАМАЛЫҚ ҚЫЗМЕТІНДЕ АРНАЙЫ ПСИХОЛОГИЯЛЫҚ БІЛІМДЕРДІ ҚОЛДАНУ

Нагима Асимхановна Абишева

Республикалық Сот сарапшылары палаталасының сарапшысы,
Мәскеу қаласындағы РУДН университетінің
«Құқық қолдану қызметіндегі сот-сараптамалық қызмет» бағдарламасы бойынша магистры

Андатпа

Мақала Ұлыбритания мен Қазақстан Республикасындағы сот-сараптамалық қызметті салыстырмалы түрде талдауға арналған, ерекше назар арнайы психологиялық білімдерді қолдануға аударылған. Сот-сараптама жүйелерінің дамуы, институционалдық ерекшеліктері және сарапшының процессуалдық мәртебесі қарастырылады. Сонымен қатар, Ұлыбританиядағы тәуекелді бағалау, қылмыскерді психологиялық профильдеу және когнитивтік жауап алу әдістері, сондай-ақ Қазақстандағы сот-психологиялық, психолого-криминалистикалық және психолого-филологиялық сараптамалар жүйесі талданады. Зерттеу Қазақстанда психологиялық білімдерді қолдану аясын кеңейту қылмыстың алдын алу, жәбірленушілермен жұмыс және тергеу тиімділігін арттыру тұрғысынан орынды екенін көрсетеді.

Түйінді сөздер: сарапшы, сот сараптамасы, Қазақстан, Ұлыбритания, сот-психологиялық сараптама, психологиялық-филологиялық сараптама, психологиялық-криминалистикалық сараптама.

Ұлыбританияда Англия мен Уэльстегі сот-сараптама жүйесі 1980-жылдардан бастап белсенді түрде дамыды. Сол кезеңде толықтай мемлекеттік қаржыландыру есебінен жұмыс істеген және іс жүзінде монополиялық мәртебеге ие болған Сот-сараптама қызметі (ССҚ) — Forensic Science Service (FSS), сондай-ақ онымен қатар өмір сүрген бірнеше жеке сот-сараптамалық қызмет көрсетушілер (ЖССҚ) — FSPs болған. 2009 жылы тұжырымдамалық өзгерістер мен сот-сараптама саласындағы нарықтың қалыптасуына байланысты өзгерістер орын алды.

2009 жылдан бастап демонополизация үдерісі басталып, ол 2012 жылы ССҚ-ның толық таратылуына алып келді. Қазіргі уақытта сот-сараптамалық қызметті полиция зертханалары және жеке сот-сараптамалық қызмет көрсетушілер (жеткізушілер) көбінесе олардың әртүрлі кооперация модельдері негізінде жүзеге асырады. Сондай-ақ көптеген зертханалар университеттер базасында жұмыс істейді, бұл ең озық ғылыми-зерттеу жетістіктерін енгізуге мүмкіндік береді, өйткені ол ғылым мен практиканың таза түрдегі синтезін білдіреді.

Қазақстан Республикасында сот сараптамасы жүйесі XX ғасырдың 50-жылдарының ортасынан бастап белсенді түрде дами бастады. Қазіргі уақытта сараптамалық қызметтің іс жүзіндегі басым бөлігі Қазақстан Республикасы Әділет министрлігінің Сот сараптамасы орталығында шоғырланған. Соңғы жылдары Республикалық сот сарапшылары палатасының ашылуымен бірге жеке сот сараптамалық қызмет те белсенді түрде дамып келеді.

Қазақстан мен Англияда сарапшылардың процессуалдық мәртебесі әртүрлі. Егер Қазақстанда мұндай тұлға өзге процессуалдық тұлғалармен үйлеспейтін дербес процессуалдық мәртебеге ие болса, Англияда сарапшы іс бойынша куәгер (сарапшы-куәгер) мәртебесінде болады және бір мезгілде әрі куәгердің, әрі сарапшының процессуалдық жағдайын қатар атқарады.

Қазақстанда сарапшының процеске қатысуы — оның міндеті болып табылады, ол тек қойылған сұрақ бойынша жеткілікті біліктілігі болмаған жағдайда ғана қатысудан бас тарта алады. Ал Англияда сарапшы процеске тек өз келісімі болған жағдайда ғана тартылады.

СУДЕБНАЯ ЭКСПЕРТИЗА: СРАВНИТЕЛЬНО

ВЕЛИКОБРИТАНИЯ	РЕСПУБЛИКА КАЗАХСТАН
С 2009г. - демонополизация рынка. СЭД осуществляется полицейскими лабораториями и частными провайдерами	С середины 50 х гг. XX века, Основная деятельность - в Центре судебной экспертизы МЮ РК, активно развивается частная экспертиза
Эксперт - свидетель по делу, сочетает статус свидетеля и эксперта	Эксперт имеет отдельный процессуальный статус не совмещаемый с другими
Письменная форма заключения выносится на усмотрение суда	Письменная форма заключения строго предписана законом
Эксперт получает указания как со стороны суда, так и от сторон по делу	Стороны не вправе назначать экспертов, могут ходатайствовать перед судом

Қазақстанда сарапшы іске қатысушы тұлғалар мен соттан едәуір процессуалдық дербестікке ие болса, Англияда сарапшының қызметі сот және/немесе іске қатысушы тараптар берген нұсқаулармен қатаң реттеледі.

Қазақстанда тараптар сарапшыны тағайындауға құқылы емес, олар бұл туралы тек сотқа өтініш білдіре алады. Ал Англияда сарапшыға нұсқауларды сот та, сондай-ақ істі қарауға қатысушы тараптар да бере алады.

Аталған мақалада Қазақстан Республикасы мен Ұлыбританиядағы сот-сараптамалық қызметте психологиялық білімдерді қолданудың қысқаша талдауы мен салыстыруы келтірілген.

Қазақстан Республикасының қолданыстағы заңнамасы арнайы білімдерді қолданудың екі процессуалдық нысанын бекітеді: сот сараптамасын жүргізу және тергеу әрекеттерін жүргізу барысында маманның қатысуы.

Қазақстанда арнайы психологиялық білімдерді пайдаланудың негізгі нысаны ретінде сот-психологиялық, психиатриялық, психологиялық-криминалистикалық және психологиялық-филологиялық сараптамаларды жүргізу қарастырылады.

Қазақстанда сот-психологиялық сараптама XX ғасырдың 60-жылдарынан бастап дами бастады. Осы кезеңде сот-психологиялық сараптаманың теориялық негіздері қалыптасып, оның ұғымдық аппараты жасақталды, сондай-ақ сараптаманың жеке пәндік салаларын дамытуға және нақты психологиялық әдістемелерді әзірлеуге үлкен мән берілді.

СОТ-ПСИХОЛОГИЯЛЫҚ САРАПТАМАНЫҢ НЕГІЗГІ МІНДЕТТЕРІ

1. Психикалық тұрғыдан сау сарапталушы тұлғалардың, куәлар мен жәбірленушілердің іс үшін маңызы бар мән-жайларды қабылдау және олар туралы дұрыс айғақ беру қабілетін анықтау.
2. Психикалық дамуы жағынан артта қалған кәмелетке толмаған айыпталушылардың өз әрекеттерінің мәнін толық ұғыну қабілетін және өз әрекеттерін басқару дәрежесін анықтау.
3. Айыпталушының құқыққа қайшы әрекеттерді жасау сәтінде физиологиялық аффект жағдайының немесе оның сана-сезімі мен мінез-құлқына елеулі әсер етуі мүмкін өзге де эмоционалдық күйлердің болған-болмағанын анықтау.
4. Зерттелетін тұлғаның нақты құқыққа қайшы әрекеттерді жасауына ықпал етуі мүмкін жеке-психологиялық ерекшеліктерін анықтау.

Сот-психологиялық сараптаманың негізгі міндеттері:

1. Психикалық тұрғыдан сау сарапталушы тұлғалардың, куәлар мен жәбірленушілердің іс үшін маңызы бар мән-жайларды қабылдау және олар туралы дұрыс айғақ беру қабілетін анықтау.

2. Психикалық дамуы жағынан артта қалған кәмелетке толмаған айыпталушылардың өз әрекеттерінің мәнін толық ұғыну қабілетін және өз әрекеттерін басқару дәрежесін анықтау.

3. Айыпталушының құқыққа қайшы әрекеттерді жасау сәтінде физиологиялық аффект жағдайының немесе оның сана-сезімі мен мінез-құлқына елеулі әсер етуі мүмкін өзге де эмоционалдық күйлердің болған-болмағанын анықтау.

4. Зерттелетін тұлғаның нақты құқыққа қайшы әрекеттерді жасауына ықпал етуі мүмкін жеке-психологиялық ерекшеліктерін анықтау.

1999 жылдан бастап психологиялық-криминалистикалық және психологиялық-филологиялық сараптамалар дамытыла бастады.

Психологиялық-филологиялық сараптама шеңберінде психологиялық білімдер әртүрлі материалдардың адамдардың жаппай санасына әсерін анықтау үшін қолданылады. Сондай-ақ филологпен бірлесе отырып, жедел бейнетүсірілімдердегі әңгімелерді талдау барысында әңгімелесушілердің иерархиялық рөлдерін анықтау мүмкіндігі бар.

Психологиялық-криминалистикалық сараптама аясында тергеу әрекеттерінің бейнетүсірілімдері және жедел әңгіме жазбалары зерттеледі. Бұл зерттеу түрі бейнежазбадағы адамның психологиялық жағдайын анықтауға, сөйлеу ерекшеліктерін бағалауға, психологиялық қысым белгілерін анықтауға, сондай-ақ вербалды емес ақпаратты бағалап, талдауға мүмкіндік береді.

Психологиялық-филологиялық және психологиялық-криминалистикалық сараптамаларға ұқсас зерттеулер Ұлыбританияда кең таралмаған және көбінесе құпия ұйымдар шеңберінде жүргізіледі.

Сараптама жүргізуден бөлек, психологиялық білімдер істі жүргізетін тұлғаларға консультация беру үшін маманның іске қатысуы арқылы да қолданылады. Алайда бұл арнайы білімдерді қолдану түрі Қазақстанда жеткілікті дамымаған.

Ұлыбританиядағы сот-психологиялық сараптама шеңберінде тәуекелді бағалау, қылмыскердің мінез-құлық бағдарламаларын жасау, тергеу процесіне көмектесу және жәбірленушілерге қолдау көрсету бағытындағы зерттеулер жүргізіледі.

Ұлыбританияда кеңінен дамыған зерттеу түрлерінің бірі — қылмыскердің психологиялық портретін жасау. Бұл зерттеудің негізгі мақсаты — жасалған қылмысты талдау арқылы қылмыскердің жеке қасиеттерін анықтау. Сонымен қатар, мұндай зерттеу құқық қорғау органдарына тергеудің жаңа нұсқаларын табуға, оның ауқымын тарылтуға, қылмыскердің тұлғасын анықтауға және түсінуге көмектеседі.

Қазақстанда мұндай зерттеу түрі негізінен психологиялық-психиатриялық сараптама аясында, көбінесе ұсталған күдіктінің тұлғалық сипаттамасын беру үшін жүргізіледі.

Ұлыбританиядағы сот-психологиялық сараптаманың тағы бір ерекшелігі — тәуекелді бағалау және оны басқару болып табылады. Бұл қызмет қылмыстық мінез-құлықтың туындау ықтималдығы мен салдарын азайту, сондай-ақ жалпы қоғамдық қауіпсіздікті қамтамасыз ету мақсатында жүзеге асырылады. Осы мақсатқа жету үшін тек тәуекелді бағалау ғана емес, сонымен қатар оны болдырмауға бағытталған шаралар да әзірленеді.

Қазақстанда бұл жұмыс сот сараптамасы шеңберінде жүргізілмейді. Тек соңғы уақытта ғана сот сарапшылары осы қызметке тартыла бастады. Практик мамандарды тарту аталған қызметтің сапасын арттыратын фактор ретінде қарастырылады.

Ұлыбританияда психологиялық білімдерді қолданудың тағы бір жолы — полиграфтық зерттеулер жүргізу болып табылады. Полиграф арқылы тексеру негізінен

соттан тыс жүйеде қолданылады, алайда сот жүйесінде шартты түрде мерзімінен бұрын босату кезінде жекелеген қылмыскерлерді тексеру үшін де пайдаланылады. Кейбір соттарда, сондай-ақ азаматтық істер бойынша полиграф нәтижелері дәлел ретінде қабылдануы мүмкін.

Біздің елімізде полиграфтық зерттеулер жеке секторда жұмысқа қабылдау кезінде, сондай-ақ арнайы құпия ұйымдарда жүргізіледі. Аталған зерттеу нәтижелері ресми дәлел ретінде қабылданбайды және сот сараптамасы шеңберінде жүргізілмейді.

Қазақстанға қарағанда Ұлыбританияда тергеу процесі барысында арнайы психологиялық білімдер кеңінен қолданылады, олардың мақсаты — тергеу жүргізетін тұлғаларға консультация беру және көмек көрсету болып табылады.

Осылайша, психолог-сарапшылар құқық қорғау органдары қызметкерлерін «когнитивтік жауап алу» әдістемесіне оқыту бағдарламасын әзірлеген. Бұл әдістеме жауап алынатын тұлғалардан неғұрлым нақты және шынайы ақпарат алуға көмектеседі. Ол когнитивтік психология қағидаларына негізделген және төрт кезеңнен тұрады.Бірінші кезеңде жауап алынушыдан оқиғаны барлық детальдарымен еркін баяндау түрінде айту сұралады, тіпті кейбір бөлшектер маңызды емес деп есептелсе де, оларды жасырмау талап етіледі. Екінші кезеңде оған оқиғаның ойша бейнесін (картинаны) егжей-тегжейлі қайта құрастыру және сол сәттегі өз сезімдерін еске түсіру ұсынылады. Әрі қарай оқиғаларды хронологиялық тәртіпті өзгертіп, әңгімені соңынан бастап, бастапқы оқиғаға қарай баяндау сұралады. Соңғы кезеңде жауап алынушыға оқиғаны басқа қатысушының көзқарасы тұрғысынан қайта айтып сұралады. Жүргізілген зерттеулер бұл әдістемені оқытудан кейін алынатын ақпараттың Қазақстанға қарағанда Ұлыбританияда тергеу процесі барысында арнайы психологиялық білімдер кеңінен қолданылады, олардың мақсаты — тергеу жүргізетін тұлғаларға консультация беру және көмек көрсету.

дұрыстығы, әсіресе жасөспірімдер мен балалардан ақпарат алу кезінде, айтарлықтай артқанын көрсеткен.

Ұлыбританияда психолог-сарапшылар террорлық актілердің құрбандарына психологиялық көмек көрсету бағдарламаларын әзірлеуге тартылады. Бұл тәжірибе Қазақстан үшін де пайдалы болар еді.

Осылайша, Ұлыбритания тәжірибесін ескере отырып, Қазақстан Республикасында сот-сараптамалық қызметте психологиялық білімдерді қолдану аясын кеңейту келесі бағыттар арқылы жүзеге асуы мүмкін:

• Тәуекелдерді бағалау және басқару үдерісіне сарапшыларды тарту

• Құқық қорғау органдары үшін жауап алу әдістемесін әзірлеу

•Қылмыс құрбандарына психологиялық көмек көрсету бағдарламаларын жасауға сарапшыларды қатыстыру

Қолданылған әдебиеттер тізімі:

1. Нагаев В.В. - Основы судебно психологической экспертизы. - М., 2000

2. Акашев А.Б. - Судебно-психологическая экспертиза в гражданском судопроизводстве. - Өскемен, 2003

3. Joanna R. Adler and Jacqueline M. Gray (2011) 'Forensic Psychology concepts, debates and practice' Routledge Taylor and Francis Goup, London and New York

4. The Cambridge handbook of forensic psychology edited by Jennifer M. Brown and Elizabeth A. Campbell , Cambridge University press, 2010

5. Пен С.Г. – Изучение зарубежного опыта судебно-экспертной деятельности (Ұлыбританияға танысу сапарының қорытындысы бойынша)

Brief Comparative Analysis of Forensic Expertise in the United Kingdom and the Republic of Kazakhstan. Application of Specialized Psychological Knowledge in Forensic Expert Practice of the United Kingdom and the Republic of Kazakhstan

Author: Abisheva Nagima Asimkhanovna, expert of the Republican Chambers of judicial Experts, Master's degree in the program "Forensic expertise in law enforcement"

Annotation

The article provides a comparative analysis of forensic expert practice in the United Kingdom and the Republic of Kazakhstan, with a focus on the application of specialized psychological knowledge. It examines the evolution of forensic systems, institutional frameworks, and the procedural status of experts, as well as the use of psychological methods in investigation and judicial proceedings. Special attention is given to UK practices such as risk assessment, offender profiling, and cognitive interviewing techniques, alongside Kazakhstan's system of forensic psychological, psycho-criminalistic, and psycho-philological examinations. The study concludes that expanding the use of psychological expertise in Kazakhstan through selected international practices could enhance crime prevention, victim support, and investigative efficiency.

Keywords: expert, forensic examination, Kazakhstan, Great Britain, forensic psychological examination, psychological and philological examination, psychological and criminalistic examination.

КРАТКИЙ СРАВНИТЕЛЬНЫЙ АНАЛИЗ СУДЕБНОЙ ЭКСПЕРТИЗЫ В ВЕЛИКОБРИТАНИИ И РК. ПРИМЕНЕНИЕ СПЕЦИАЛЬНЫХ ПСИХОЛОГИЧЕСКИХ ЗНАНИЙ В СУДЕБНО-ЭКСПЕРТНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ВЕЛИКОБРИТАНИИ И РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН

Автор:

Нагима
Асимхановна Абишева

эксперт Республиканской Палаты судебных экспертов,
магистр по программе «Судебно-экспертная деятельность в правоприменении»

Аннотация

Статья посвящена сравнительному анализу судебно-экспертной деятельности в Великобритании и Республике Казахстан с акцентом на применение специальных психологических знаний. Рассматривается эволюция систем судебной экспертизы, институциональные различия, процессуальный статус эксперта, а также формы использования психологических методов в расследовании и судебной практике. Отдельное внимание уделено британским моделям риск-оценки, психологического профилирования и когнитивных методик допроса, а также казахстанской системе судебно-психологических, психолого-криминалистических и психолого-филологических экспертиз. Делается вывод о целесообразности расширения практики применения психологических знаний в РК за счет внедрения зарубежных подходов в области профилактики преступности, работы с жертвами и совершенствования следственных методов.

Ключевые слова: эксперт, судебная экспертиза, Казахстан, Великобритания, судебно-психологическая экспертиза, психолого-филологическая экспертиза, психолого-криминалистическая экспертиза.

В Великобритании система судебной экспертизы в Англии и Уэльсе активно развивалась с 1980-х годов, когда Служба судебной экспертизы (ССЭ) - Forensic Science Service (FSS), которая на 100% финансировалась государством и имела практически абсолютную монополию, сосуществующую с несколькими частными провайдерами судебно-экспертных услуг (ЧПСЭ) - FSPs. Изменения произошли в 2009 году после реализации Концепции и появления рынка в области судебной экспертизы.

С 2009 года начался процесс демонополизации, который привел к полному упразднению ССЭ в 2012 году и в настоящее время СЭД осуществляется полицейскими лабораториями и частными провайдерами (поставщиками) судебно-экспертных услуг, зачастую в различных моделях их кооперации. Также многие лаборатории функционируют на базе университетов, что позволяет внедрять самые передовые научно-исследовательские достижения, так как представляет собой симбиоз науки и практики в чистом виде.

В Республике Казахстан система судебной экспертизы активно начала развиваться с середины 50-х годов XX века. Сейчас практически вся экспертная деятельность представлена в Центре судебной экспертизы МЮ РК.

Последнее время с открытием Республиканской Палаты судебных экспертов активно развивается частная судебная деятельность.

Эксперты в Казахстане и Англии имеют различное процессуальное положение. Если в Казахстане данное лицо имеет свой отдельный процессуальный статус, который не может быть совмещен с другими, в Англии же эксперт носит статус свидетеля по делу и сочетает в себе процессуальное положение как одного, так и другого.

СУДЕБНАЯ ЭКСПЕРТИЗА: СРАВНИТЕЛЬНО

ВЕЛИКОБРИТАНИЯ	РЕСПУБЛИКА КАЗАХСТАН
С 2009г. - демонополизация рынка. СЭД осуществляется полицейскими лабораториями и частными провайдерами	С середины 50 х гг. XX века, Основная деятельность - в Центре судебной экспертизы МЮ РК, активно развивается частная экспертиза
Эксперт - свидетель по делу, сочетает статус свидетеля и эксперта	Эксперт имеет отдельный процессуальный статус не совмещаемый с другими
Письменная форма заключения выносится на усмотрение суда	Письменная форма заключения строго предписана законом
Эксперт получает указания как со стороны суда, так и от сторон по делу	Стороны не вправе назначать экспертов, могут ходатайствовать перед судом

В Казахстане участие эксперта в процессе – его обязанность, от которой он может отказаться только в случае отсутствия у него достаточной квалификации по заданному вопросу. В Англии же эксперт включается в процесс только при условии его на то согласия.

В Казахстане эксперт имеет большую процессуальную свободу от лиц, участвующих в деле, и суда, в то время как в Англии деятельность эксперта строго регламентирована инструкциями, данными судом и/или сторонами по делу.

В обеих странах эксперт не должен давать правовую оценку обстоятельству, которое он изучал, и должен отвечать только на вопросы, касающиеся фактических обстоятельств дела. Аналогично, ни лица, участвующие в деле, ни суд не должны задавать подобные вопросы эксперту.

В данной статье приведен краткий анализ и сравнение использования психологических знаний в судебно-экспертной деятельности в РК и Великобритании.

Действующее законодательство РК процессуально закрепляет две формы применения специальных познаний: проведение судебной экспертизы и участие специалиста в производстве следственных действий.

Основной формой использования специальных психологических знаний в Казахстане является производство судебно-психологической, психолого-психиатрической, психолого-криминалистической и психолого-филологической экспертиз.

ОСНОВНЫЕ ЗАДАЧИ СУДЕБНО-ПСИХОЛОГИЧЕСКОЙ ЭКСПЕРТИЗЫ

1. Установление способности психически здоровых подэкспертных лиц, свидетелей и потерпевших воспринимать имеющие значение для дела обстоятельства и давать о них правильные показания.
2. Установление способности отстающих в психическом развитии несовершеннолетних обвиняемых полностью сознавать значение своих действий и определение степени способности руководить своими действиями.
3. Установление наличия или отсутствия у обвиняемого в момент совершения противоправных действий состояния физиологического аффекта или иных эмоциональных состояний, способных существенно повлиять на его сознание и деятельность.
4. Установление у испытуемого лица индивидуально-психологических особенностей, которые могли способствовать совершению конкретных противоправных деяний.

Судебно-психологическая экспертиза в Казахстане развивается с 60-х годов XX века. В это время формируются основы теории судебно-психологической экспертизы, создается ее понятийный аппарат, большое значение придается разработке частных предметов экспертизы, конкретных психологических методик.

Основными задачами судебно-психологической экспертизы являются:

1. Установление способности психически здоровых подэкспертных лиц, свидетелей и потерпевших воспринимать имеющие значение для дела обстоятельства и давать о них правильные показания.

2. Установление способности отстающих в психическом развитии несовершеннолетних обвиняемых полностью сознавать значение своих действий и определение степени способности руководить своими действиями.

3. Установление наличия или отсутствия у обвиняемого в момент совершения противоправных действий состояния физиологического аффекта или иных эмоциональных состояний, способных существенно повлиять на его сознание и деятельность.

4. Установление у испытуемого лица индивидуально-психологических особенностей, которые могли способствовать совершению конкретных противоправных деяний.

С 1999 года разрабатываются психолого-криминалистическая и психолого-филологическая экспертизы.

В рамках психолого-филологической экспертизы психологические знания используются для определения воздействия различных материалов на массовое сознание людей. Также совместно с филологом при анализе оперативных видеозаписей разговоров возможно определение иерархических ролей собеседников.

В рамках психолого-криминалистической экспертизы исследуются видеозаписи следственных действий и оперативные записи разговоров. Данный вид исследования позволяет определить психологическое состояние человека на видеозаписи, оценить речь, выявить признаки психологического давления, а также оценить и проанализировать невербальную информацию.

Исследования подобные психолого-филологической и психолого-криминалистической экспертизе не широко распространены в Великобритании и зачастую проводятся в секретных организациях.

Помимо производства экспертизы психологические знания применяются путем участия специалиста по делу для консультации лиц, ведущих расследование. Однако данный вид использования специальных знаний не так сильно развит в Казахстане.

В рамках судебно-психологической экспертизы в Великобритании проводятся исследования по оценке риска, программы поведения преступника, помощь в процессе расследования, поддержка жертв.

Один из широко развитых видов исследования в Великобритании это установление психологического портрета преступника. Основной задачей данного исследования является установление характеристик преступника из анализа, совершенного им преступления. Кроме этого данный вид исследования помогает правоохранительным органам в обнаружении новых версий расследования, сужении границ расследования, идентификации и понимании личности преступника.

В Казахстане данный вид исследования проводится в рамках психолого-психиатрической экспертизы в основном для описания личности уже задержанного подозреваемого.

Еще одной отличительной особенностью судебно-психологической экспертизы в Великобритании является проведение оценки и управления рисками. Данная деятельность проводится с целью минимизировать вероятность и последствия преступного поведения, а также общественной безопасности в целом. Для достижения данной цели проводится не только оценка риска, но также разрабатываются мероприятия по предотвращению данного риска.

В Казахстане данная работа проводится не в рамках судебной экспертизы. Только в последнее время судебные эксперты привлекаются к данной работе. Привлечение практикующих экспертов рассматривается как фактор улучшения качества данной деятельности.

Еще одним путем использования психологических знаний в Великобритании является проведение исследований на полиграфе. Исследования на полиграфе используются в основном вне судебной

системы, однако в судебной системе полиграф используется для проверки отдельных преступников при условно досрочном освобождении. Результаты исследования полиграфа могут быть допустимы в некоторых судах и по гражданским делам.

В нашей стране исследования полиграфа проводятся в частном секторе при приеме на работу, а также в специальных секретных организациях. Результаты исследования не могут быть приняты в качестве официального доказательства и в рамках судебной экспертизы не проводятся.

В отличии от Казахстана в Великобритании очень широко используются специальные психологические знания в процессе расследования с целью консультации и оказания помощи лицам, ведущим расследование.

Так, экспертами психологами разработана программа по обучению сотрудников правоохранительных органов методике «когнитивного допроса». Данная методика помогает получить более точную и достоверную информацию от допрашиваемых лиц. Методика основана на положениях когнитивной психологии и включает в себя четыре этапа. На первом этапе допрашиваемого просят рассказать все подробно в форме свободного изложения без редактирования деталей, даже если он думает, что какие-то детали не важны. На втором этапе допрошаваемого просят воссоздать мысленный образ (картинку) произошедшего преступления в деталях и вспомнить все свои чувства на данный момент времени. Далее допрашиваемого просят изменить временной порядок повествования и рассказать о произошедших событиях с самого конца и закончить рассказ началом событий. На последнем этапе допрашиваемого просят изменить перспективу и рассказать о расследуемых событиях с точки зрения другого участника. Исследования, проведенные по результатам обучения показали, что получение достоверной информации увеличилось особенно у молодежи и детей.

В Великобритании эксперты психологи привлекаются к разработке программ психологической помощи жертвам террористических актов. Данный опыт был бы также полезен в Казахстане.

Таким образом, с учетом опыта Великобритании возможно расширение использования психологических знаний в судебно-экспертной деятельности РК путем:

- Привлечения экспертов к оценке и управления рисками
- Разработки методики допроса для правоохранительных органов
- Привлечения экспертов к разработке программ психологической помощи жертвам преступлений.

Список использованной литературы:

1. Нагаев В.В. - Основы судебно психологической экспертизы. - М., 2000

2. Акашев А.Б. - Судебно-психологическая экспертиза в гражданском судопроизводстве. - Усть-Каменогорск, 2003

3. Joanna R. Adler and Jacqueline M. Gray (2011) 'Forensic Psychology concepts, debates and practice' Routledge Taylor and Francis Goup, London and New York

4. The Cambridge handbook of forensic psychology edited by Jennifer M. Brown and Elizabeth A. Campbell , Cambridge University press, 2010

5. Пен С.Г. – Изучение зарубежного опыта судебно-экспертной деятельности (по итогам ознакомительной поездки в Великобританию)